

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ &
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΙΟΒΕ & ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

«Έκθεση κοινωνικών και οικονομικών τάσεων στις ελληνικές περιφέρειες»

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ | ΑΘΗΝΑ 21.11.2024

Σήμερα, Πέμπτη 21 Νοεμβρίου 2024 το [Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών \(ΙΟΒΕ\)](#) δημοσίευσε το δεύτερο τεύχος της εξαμηνιαίας Έκθεσης για τις κοινωνικές και οικονομικές τάσεις στις ελληνικές περιφέρειες, που εκπονήθηκε με την υποστήριξη του [Παρατηρητηρίου Περιφερειακών Πολιτικών \(ΠΠΠ\)](#). Η Έκθεση συμβάλει στη συστηματική καταγραφή των τάσεων στις ελληνικές περιφέρειες, με σκοπό την ανάδειξη προτεραιοτήτων πολιτικής για την άμβλυση των περιφερειακών ανισοτήτων, προκειμένου η οικονομική ανάπτυξη να είναι διατηρήσιμη, ισόρροπη και κοινωνικά βιώσιμη. Η παρουσίαση και το πλήρες κείμενο της έκθεσης είναι διαθέσιμα στις ιστοσελίδες του ΙΟΒΕ και του ΠΠΠ.

Βασικά συμπεράσματα της Έκθεσης

Η περιγραφική ανάλυση επιλεγμένων δεικτών σε περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, ανέδειξε ότι υπάρχουν περιθώρια για βελτίωση και ευκαιρίες για σύγκλιση των ελληνικών περιφερειών σε μια σειρά από τομείς.

- Η **μείωση και γήρανση του πληθυσμού** αποτελούν εθνικό πρόβλημα, συσχετίζονται με τους ρυθμούς ανάπτυξης σε περιφερειακό επίπεδο, ενώ παρουσιάζουν μειωμένη ένταση σε επιμέρους περιοχές όπως η Κρήτη και το Νότιο Αιγαίο. Οι γεννήσεις υπολείπονται των θανάτων πλέον και στις 13 περιφέρειες. Η τάση μετριάζεται από θετικές καθαρές μεταναστευτικές ροές σε 10 περιφέρειες.
- Η **οικονομική δραστηριότητα** παρουσιάζει αμείωτα υψηλή συγκέντρωση στην Αττική, όπου καταγράφεται με διαφορά και το υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Ο ρυθμός επενδύσεων και πιστωτικής επέκτασης ανακάμπτουν με διαφορετική ταχύτητα μεταξύ των περιφερειών.
- Η **ανάγκη για σύγκλιση μεταξύ περιφερειών σε βασικούς οικονομικούς δείκτες** παραμένει βασικός στόχος και πρόκληση, καθώς οι περιφέρειες των δύο μεγαλύτερων αστικών κέντρων και μεγάλο μέρος της νησιωτικής Ελλάδας καταγράφουν ταχύτερες επιδόσεις σε πολλούς τομείς.
- Η **ετερογένεια μεταξύ περιφερειών σε βασικούς κοινωνικούς δείκτες** και η απόκλιση από τον μέσο Ευρωπαϊκό όρο παραμένει έντονη, όπως για θέματα εισοδηματικής ανισότητας, υπηρεσιών υγείας και κοινωνικής προστασίας.

Ακολουθούν αναλυτικότερα συμπεράσματα:

Δημογραφικές τάσεις: Η μείωση και γήρανση του πληθυσμού της χώρας αποτελούν μείζον εθνικό πρόβλημα. Το φυσικό ισοζύγιο, δηλαδή η διαφορά μεταξύ γεννήσεων και θανάτων, καταγράφεται πλέον αρνητική και στις 13 περιφέρειες, κυρίως λόγω σημαντικής μείωσης των γεννήσεων σε συνδυασμό με αναβολή των γεννήσεων σε μεγαλύτερη ηλικία. Το μεταναστευτικό ισοζύγιο μετριάζει την πληθυσμιακή πτώση σε 10 περιφέρειες, εκτός από την Αττική, τη Δυτική Ελλάδα και τη Δυτική Μακεδονία, όπου είναι αρνητικό. Η Κρήτη είναι η μόνη περιφέρεια στην Ελλάδα που παρουσιάζει οριακά θετικό ρυθμό πληθυσμιακής

ανάπτυξης, καθώς το θετικό μεταναστευτικό ισοζύγιο υπερκαλύπτει το οριακά αρνητικό φυσικό ισοζύγιο.

Οι μεταναστευτικές εισροές δεν επαρκούν να αντιστρέψουν την πληθυσμιακή μείωση που οφείλεται σε μεγάλο ποσοστό στην μεγάλη μείωση των γεννήσεων σε όλες τις περιφέρειες. Πολιτικές που αφορούν το φυσικό ισοζύγιο έχουν μέσο- και μακροχρόνια αποτελέσματα στο δημογραφικό, και εν συνεχεία στην κοινωνική συνοχή και την οικονομία, ενώ πολιτικές ενίσχυσης του μεταναστευτικού ισοζυγίου μπορούν να έχουν πιο άμεσα αποτελέσματα.

Οικονομική Δραστηριότητα και Επιχειρηματικότητα: Η οικονομική δραστηριότητα συγκεντρώνεται κυρίως στις περιφέρειες των δύο μεγάλων αστικών κέντρων, με την Αττική να συνεισφέρει σχεδόν το μισό του συνολικού ΑΕΠ, πάνω από το ένα τρίτο των επενδύσεων και πάνω από το μισό των εξαγωγών. Παρά τις σημαντικές αποκλίσεις στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ, έντονη αναπτυξιακή δυναμική καταγράφηκε τόσο στις ηπειρωτικές όσο και στις νησιωτικές περιφέρειες της χώρας, με τη Στερεά Ελλάδα, τη Δυτική Μακεδονία, την Πελοπόννησο, το Νότιο Αιγαίο, την Κρήτη και τα Ιόνια Νησιά να ξεχωρίζουν. Οι πάγιες επενδύσεις ανακάμπτουν με υψηλό ρυθμό στη νησιωτική Ελλάδα και την Ήπειρο, ωστόσο το επενδυτικό κενό συγκριτικά με τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο παραμένει σημαντικό.

Προτεραιότητα πολιτικής αποτελεί η στροφή του παραγωγικού υποδείγματος προς παραγωγικές επενδύσεις, καθώς και η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας σε εξωστρεφείς τομείς με υψηλή προστιθέμενη αξία. Παρά την έντονη διαπεριφερειακή ετερογένεια και τη συστηματική απόσταση από την Ευρώπη στο ποσοστό του εργατικού δυναμικού που απασχολείται σε τομείς επιστήμης και τεχνολογίας, ενθαρρυντικό είναι το γεγονός ότι ο αριθμός των απασχολούμενων σε θέσεις Έρευνας και Ανάπτυξης αυξήθηκε κατά την περίοδο 2019-21 στις περισσότερες ελληνικές περιφέρειες, ακολουθώντας την ευρωπαϊκή τάση.

Χρηματοπιστωτικός Τομέας: Η ετερογένεια σε δείκτες χρηματοοικονομικής ένταξης, τραπεζικών καταθέσεων, χορηγήσεων και πιστωτικής επέκτασης, αναδεικνύει τη σημασία του τοπικού ρόλου των τραπεζών. Η περιφέρεια της Κρήτης, η Αττική, το Νότιο Αιγαίο, τα Ιόνια Νησιά και η Ήπειρος εμφανίζονται υψηλά στη σχετική κατάταξη επιλεγμένων χρηματοοικονομικών δεικτών, ενώ αναδεικνύεται η ευκαιρία για σύγκλιση σε ορισμένες περιφέρειες, όπως η Δυτική Πελοπόννησος, η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, το Βόρειο Αιγαίο και η Δυτική Ελλάδα. Αναφορικά με τις πρόσφατες τάσεις στους ίδιους δείκτες, θετικά δείγματα σύγκλισης και ανόδου κατά μέσο όρο στην σχετική κατάταξη το 2023 κατέγραψαν κατά σειρά οι Δυτική Μακεδονία, Θεσσαλία και Δυτική Ελλάδα. Αντίθετα, στη σχετική μέση κατάταξη υποχώρησαν η Κεντρική Μακεδονία, η Αττική, η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη και το Νότιο Αιγαίο.

Η ευρεία πρόσβαση των νοικοκυριών και επιχειρήσεων στο τραπεζικό σύστημα, το επίπεδο του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και η αξιοποίηση της χρηματοοικονομικής τεχνολογίας (fintech) δύνανται να αναβαθμίσουν τον χρηματοδοτικό ρόλο των τραπεζών στην τοπική και εθνική οικονομία.

Αγορά Εργασίας: Συρρικνώθηκε περαιτέρω το ποσοστό ανεργίας το 2023 σε 11 από τις 13 περιφέρειες, πλην των Ιονίων Νήσων και της Ηπείρου, αλλά παραμένει υψηλή η διασπορά του. Ισχυρότερη πτώση το 2023 καταγράφηκε στη Δυτική Ελλάδα, το Νότιο Αιγαίο και τη Στερεά Ελλάδα, ενώ η Δυτική Μακεδονία καταγράφει το οξύτερο πρόβλημα. Το ποσοστό αυτοαπασχόλησης είναι υπερδιπλάσιο στην ελληνική περιφέρεια σε σχέση με την Αττική, ενώ η συμμετοχή στην αγορά εργασίας παραμένει χαμηλότερη του μέσου Ευρωπαϊκού όρου

σε 12 από τις 13 ελληνικές περιφέρειες. Η κατανομή της απασχόλησης μεταξύ πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα διαφέρει σημαντικά μεταξύ των περιφερειών. Ως κοινή μακροχρόνια τάση, αναδεικνύεται η αύξηση του μεριδίου απασχόλησης στον τριτογενή τομέα.

Κρίνεται σκόπιμο να δοθεί έμφαση σε πολιτικές που θα ενισχύσουν τη συμμετοχή στην επίσημη αγορά εργασίας, θα αμβλύνουν τη διαπεριφερειακή διασπορά του ποσοστού ανεργίας, θα τονώσουν την ανάπτυξη της μισθωτής απασχόλησης στην περιφέρεια και θα αναβαθμίζουν τις δεξιότητες του εργατικού δυναμικού.

Κοινωνικές Υπηρεσίες και Κοινωνική Ένταξη: Η ένταση της ανισότητας εισοδήματος και φύλου αμβλύθηκε οριακά το 2023, ενώ παραμένει ανομοιογενής μεταξύ των περιφερειών. Το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών ανακάμπτει, ωστόσο από χαμηλή βάση, ενώ ο κίνδυνος φτώχειας συνεχίζει να αποτελεί σημαντική πρόκληση. Το ελληνικό σύστημα κοινωνικής πρόνοιας αμβλύνει μόνο μερικώς τον κίνδυνο φτώχειας, ο οποίος καταγράφει υψηλή διασπορά και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, από 11,1% (Κρήτη) έως και 26,9% (Βόρειο Αιγαίο) του τοπικού πληθυσμού. Οι γυναίκες απασχολούνται λιγότερο από τους άνδρες. Η απόκλιση, αν και παραμένει σε όλες τις περιφέρειες μεγαλύτερη από τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο (10,2%), αμβλύθηκε το 2023 και κυμάνθηκε μεταξύ 15,6% (Αττική) και 29,3% (Στερεά Ελλάδα) του συνόλου της απασχόλησης. Κρίνεται σκόπιμο οι περιφερειακές πολιτικές να δώσουν έμφαση στην άμβλυνση του κινδύνου φτώχειας και της διασποράς αυτού, μέσα από βελτίωση της αποδοτικότητας του συστήματος κοινωνικών μεταβιβάσεων, καθώς και στοχευμένων μέτρων για την μείωση της ανισότητας εισοδήματος και φύλου στην απασχόληση.

Στον τομέα της υγείας, παρατηρούνται σημαντικές διαφορές στις υποδομές ανά περιφέρεια, που εν μέρει αντανακλώνται στη διασπορά των αυτοαναφερόμενων μη εξυπηρετούμενων ιατρικών αναγκών, οι οποίες καταγράφουν αύξηση την περίοδο 2018-2023 σε όλες τις περιφέρειες, ενώ είναι πολύ υψηλότερες του μέσου όρου στην ΕΕ. Στον τομέα της εκπαίδευσης, οι περισσότερες ελληνικές περιφέρειες (με εξαίρεση την Ήπειρο και την Αττική) υπολείπονται του μέσου όρου της ΕΕ-27 στην απόκτηση τίτλων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά πολύ περισσότερο στο ποσοστό του πληθυσμού που συνεχίζει την εκπαίδευσή του σε μεγαλύτερες ηλικίες. Από την σκοπιά της άσκησης πολιτικής, κρίνεται σκόπιμο να δοθεί προτεραιότητα σε επενδύσεις στις περιφερειακές υποδομές σε υγεία και παιδεία, καθώς και στον στρατηγικό σχεδιασμό αυτών για την αποτελεσματικότερη κάλυψη των αναγκών του πληθυσμού, δεδομένων των δημογραφικών προκλήσεων και επαγγελματικών απαιτήσεων.

Περιβάλλον, χωροταξία, τουρισμός: Στον τομέα της διαχείρισης αποβλήτων, γεωγραφικές ιδιαιτερότητες όπως η απόσταση των νησιωτικών περιοχών και η ορεινή μορφολογία θέτουν σημαντικούς περιορισμούς. Ενδεικτικά, η αποτέφρωση εξακολουθεί να αποτελεί βασική επιλογή σε περιοχές όπως η Ήπειρος, το Βόρειο και Νότιο Αιγαίο, σε αντιδιαστολή με Ευρωπαϊκές πρακτικές και με στόχους «πράσινης» μετάβασης. Είναι κρίσιμο η περιφερειακή διοίκηση να δώσει προτεραιότητα στην αναβάθμιση των υποδομών διαχείρισης αποβλήτων προς μεθόδους οι οποίες θα διευκολύνουν την επίτευξη των «πράσινων» στόχων.

Οι περισσότερες περιφέρειες της χώρας έχουν χαμηλότερο ποσοστό χρήσεων γης για δίκτυα συγκριτικά με τον μέσο όρο της ΕΕ-27. Ειδικότερα, το σιδηροδρομικό δίκτυο σημειώνει διαχρονική στασιμότητα ή συρρίκνωση στις περισσότερες περιφέρειες της χώρας. Καθώς ο σιδηρόδρομος αποτελεί ένα από τα περιβαλλοντικά πλέον φιλικά μέσα μεταφοράς, κρίνεται σκόπιμο να δοθεί προτεραιότητα σε επενδύσεις και άρση γραφειοκρατικών ή άλλων

εμποδίων για την αναβάθμιση του δικτύου, τόσο διαπεριφερειακά όσο και με γειτονικές χώρες.

Ως προς τουριστικούς δείκτες, εν μέσω διαδοχικών ετών ρεκόρ σε διεθνείς αφίξεις και έσοδα, τα επίπεδα πληρότητας των ξενοδοχειακών καταλυμάτων διαφέρουν συστηματικά μεταξύ περιφερειών και για το 2023, ενώ παρουσιάζουν σταδιακή αύξηση. Το μερίδιο απασχόλησης σε χώρους πολιτισμού στο σύνολο της απασχόλησης σημειώνει σημαντική αύξηση στην νησιωτική Ελλάδα και στην Αττική, ενώ συρρίκνωση σημειώνεται στην ηπειρωτική Ελλάδα. Θα ήταν υψηλής σημασίας να προταχθεί ένα βιώσιμο και ολιστικό στρατηγικό σχέδιο για τον τουρισμό, το οποίο θα αναδεικνύει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα κάθε περιφέρειας.

Συνοψίζοντας, η έκθεση αναδεικνύει ότι είναι κρίσιμο να συνεχιστεί η συστηματική παρακολούθηση των κοινωνικών και οικονομικών τάσεων σε επίπεδο περιφέρειας, ώστε να διευκολύνεται ο σχεδιασμός πολιτικών που θα λαμβάνουν υπόψιν τα πλέον πρόσφατα στοιχεία και τις ανάγκες ανά περιφέρεια.

**Η μελέτη και το αρχείο παρουσίασής της είναι διαθέσιμα [εδώ](#).*